

ויכירם ויתנכר אליהם

מובא בספר התניא¹ " ... להתנהג עם חבריו במידת חסד וחיבה יתירה מודעת לו לסבול ממנו עד קצה האחרון ולא לכעוס ח"ו וגם שלא לשלם לו כפעלו ח"ו אלא אדרבה לגמול לחייבים טובות כמ"ש בזהר ללמוד מיוסף עם אחיו".
לאור זה, צריך לבאר את הנהגת יוסף עם אחיו כאשר בראשית מפגש זה "ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו"², נתן אותם כמרגלים את הארץ "ויאסוף אותם אל משמר שלושת ימים"³ וגם לאחר שחזרו עם בנימין הטמין יוסף את גביעו באמתחת בנימין והחזירו כגנב שדינו לעבדות. פירושים שפעולותיו באו בכדי להחזירם בתשובה או שהיו בהשראת החלומות אינם לפי פשוטו של מקרא וודאי לא מתאימים למופת ללמידה של השבת טובה תחת רעה.
ובכלל, מדוע מחכה יוסף להזדמנות כזו ולא יצר קשר תשע שנים לפני כן בעלותו לגדולה להיות משנה למלך מצרים ולהזמין את אביו הדואג לו ומתאבל עליו ואת אחיו להודיע להם שהוא שולט במצרים ולהתפייס עמם, ולהזמין לעשות את שנות השובע והרעב במחיצתו ותחת חסותו?

הביאור

אם ישלח יוסף שליח או יבוא בעצמו לאביו לבשר לו את הבשורה המשמחת שעודו בחיים ושהוא מושל בכל ארץ מצרים ללא תיאום קודם עם אחיו הרי שהאחים ינסו לעצור את ההודעה מלהגיע ליעקב, אם בכל זאת יצליח יוסף להעביר לאביו את המסר המשמח למרות מאמצי הנגד של אחיו, הרי שצפויה או בריחה של האחים, לפחות חלקם, מפני יעקב או התפרצות של בקשת מחילה שתסגיר את מעשה המכירה (גם אם יוסף מצד עצמו היה מספר רק על שביו בידי המצרים) ותערער את יציבות ואחדות המשפחה ואף עלולה להביא לפירוקה. (היינו להרס אווירת הלכידות המשפחתית והחלפתה בחשדנות, האשמות ופילוג ועד לנטישת מקום המגורים המשותף על ידי כל האחים או חלקם).

הודעה שכוללת תיאום מראש עם האחים גם היא לא באה בחשבון כיוון שיתכן שהם עדיין מעוניינים במותו... ובטח בסיטואציה כזו לא יסמכו עליו שלא יספר על עניין המכירה גם אם יבטיח להם... וירצו לנטרלו.
לבוא בדברים עם האחים באמצעות שליח ועירוב אנשים נוספים בסיפור החשאי ודאי שהאחים לא יתנו אמון ויתפזרו לכל עבר בהבנה שכלתה עליהם הרעה והבשורה על יוסף וסיפור מכירתו יגיעו לאביהם.

מצד המצרים גם ישנו קושי לא פשוט. פוטיפר קנה עבד מידי המדיינים שסיפרו את קורותיו של העבד הזה בכך שאחיו מכרוהו. אם האחים יגיעו למצרים סביר שיישפטו על מעשיהם ולכל הפחות יורחקו מהאזור.

במצב זה על יוסף לוותר על רצונו להתראות במיידית עם אביו לטובת שלימות המשפחה ולהיאחז באופטימיות "ויזכור את החלומות אשר חלם להם"⁴ שתשוב המשפחה ותתאחד עמו. עם זאת, היה עליו להתכונן לאפשרות למפגש, שאינו יזום על ידו, בחכמה רבה כדי שיוכל לחדש את הקשר עם משפחתו באופן שאחדות המשפחה תישמר לאורך זמן.

---

¹ ליקוטי אמרים פרק יב

² בראשית מב, ח

³ בראשית מב, יז

⁴ בראשית מב, ט

יוסף צריך לפעול בשלושה מישורים:

- א. מול המצריים- להראות את נאמנותם וערבותם של אחיו זה לזה ובה להכחיש ולהפריך את ה"לעז" על מכירתו ואת נכונות דבריו "כי גנב גנבתי מארץ העברים"⁵
- ב. מול אחיו- לקנות את אמונם בו שאין בכוונתו לספר ליעקב אביהם על דבר המכירה.
- ג. מול אביו- להסביר את איחור ההודעה על כך שהוא חי ושולט במצרים.

בזמן שמגיעים האחים, אם היו מקבלים 'שלום עליכם' חם ולבבי מיוסף אחיהם, סביר שהיו נעלמים ולא מגיעים יותר לשבור בר ממצרים. אם לא היו נעלמים בזמן מהבושה מיוסף, סביר שהיו נלקחים לחקירה בשב"כ המצרי בחשד למכירת אח...⁶

תכניתו של יוסף בנויה ממספר שלבים כשבכל אחת מהן, אם יגיבו האחים אחרת ממה שנהגו בפועל היה יוסף מתנהג עמם באדיבות רבה, נותן להם ולבני משפחתם שפע מזון אך לא מגלה להם שהוא יוסף.

קבוצה שעלולה לעשות עוול למי מחבריה מאופיינת או במנהיג חזק ושתלטן הדורש את טובת עצמו על חשבון החברים האחרים או בחוליה חלשה בקבוצה ('שעיר לעזאזל') הנדרש לשאת בתוצאות קשות לבדו ולשלם בעצמו מחיר על כשלים של הקבוצה.

כנגד שני דברים אלו שמופנים כלפי המצרים פותח יוסף את תכניתו "שלחו מכם אחד ויקח את אחיכם ואתם האסרו.... ויאסוף אותם אל משמר שלושת ימים"⁶ ובמשך ימים אלו אין אף 'מנהיג שלילי' הדורש את טובת עצמו בעוד אחיו סובלים שאומר אני יוצא לבד לארגן את העניינים. לאחר מכן, משנה יוסף את הכללים ואומר "אחיכם אחד יאסר בבית משמרכם ואתם לכו..."⁷ גם בכללי משחק אלו לא מתגלית חוליה חלשה. האחים לא מצביעים על מישהו לומר הוא יישאר ולכן בוחר יוסף את שמעון כערבון לחזרת אחיו בשנית והפעם עם בנימין להמשך תהליך קניית האמון והפעם גם בינו לבין אחיו.

(להדגיש, זה שהאחים עמדו בשני ניסיונות אלו אפשר ליוסף להמשיך כפי התכנון. אם חלילה היו פועלים אחרת, היה יוסף יורד מסיפור המרגלים ומשלחם בכבוד לבתיהם עם צידה בשפע ללא שיתגלה אליהם אי פעם)

השבר בין יוסף לאחיו הוא כה גדול עד שהצהרות נאמנות ודיבורים לבד לא יועילו. ישנו צורך בהוכחה מעשית של הכוונות ושל גורם ניטרלי הנאמן על שני הצדדים שייכנס לתמונה. לשם כך מאלץ יוסף את אחיו להביא את בנימין.

בשלב זה, פעילות יוסף כלפי אביו- הוא שולח את התבואה עם כסף בחזרה. שמעון נמצא אצלו בבית הסוהר כערבון עד להגעת בנימין וזאת לאחר שהתעניין מאוד במשפחה והתייחס לבני יעקב כמרגלים.

לאחר שיוסף סועד עם אחיו ישנה העילה לניסיון הגביע. את זמן הסעודה הוא מנצל כראוי כי יתכן ובניסיון הקרוב המתוכנן לא יעמדו האחים וזו ההזדמנות האחרונה שלהם לסעודה משותפת. מסיבה זו הוא שם כסף איש בפי אמתחתו למקרה שלא יבואו לעזרת בנימין ישלחם לפחות עם תבואה וכסף.

כלפי המצרים- אם היה חשש שבני רחל במשפחה הם החוליה החלשה כרגע כשהניסיון עם בנימין, חשש זה מופרך.

⁵ בראשית מ, טו

⁶ בראשית מב, טז-יז

⁷ בראשית מב, יט

קבוצה יכולה להיות מכילה וטובה כלפי כלל חברה אך תעמוד מנגד אם תארגן צרה חיצונית לאחד מחבריה ודאי אם זה באשמתו, קבוצה שחבריה ייחלצו ויכנסו עם כל אחד לצרה שנחתה עליו ממקום אחר, אפילו אם זה באשמתו, זו קבוצה מעולה ואיכותית שאין לחשוש את חברה בפגיעה זה בזה ואף לא בהעלמת עין מצרת אחד מחבריה.

ברגע שהאחים מגיבים "הננו עבדים לאדוני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו"⁸, "ועתה יושב נא עבדך תחת הנער עבד לאדוני והנער יעל עם אחיו"⁹ דברי יוסף שסיפר עד עכשיו למצריים "כי גנוב גנבתי מארץ העברים" מקבלים אישור. הוברר שיוסף נגנב בידי חבורת שודדים מבלי שאחיו אפילו יראו זאת. אם היו רואים היו נחלצים לעזרתו. זו קבוצה בה כולם בשביל אחד.

מצד האחים- לפני שיוסף מתגלה לאחיו הוא יוצר חוויה חזקה של אחווה בין בנימין לשאר האחים חוויה בה בנימין "חייב" לאחיו, חוויה בה הוא נכח במסירותם ולהקרבתם כלפיו, במעין היפוך גמור של מקרה המכירה ובשלב זה מתגלה יוסף לאחיו בנוכחות בנימין.

בנימין לא יהיה שותף לבריחה והיעלמות מפני יוסף מצד היותו אחיו, מאב ומאם, שמעולם לא רצה ברעתו. מצד שני בנימין עד כיוסף למעלת האחים ואף שנגלה לו על דבר המכירה גם נגלה לו על בשרו שהאחים מסרו נפשם עליו, שכעת הם במקום אחר ושדברים השתנו במהלך עשרים ושתיים השנים האחרונות. בנימין עומד כאיש סוד הנאמן על שני הצדדים ומחוייב לשניהם. האחים נוכחים שאם יוסף היה רוצה להגיע ליעקב ללא תיאום איתם ולספר לו על דבר מכירתו, הרי שהוא יכל לעשות כך. הם סומכים על יוסף, שסיפור המכירה המכתיב את התנהגותם לא יאוזכר, יוסף אף מבהיר להם שהמשך היותו מלך תלויה בשיתוף הפעולה מצידם שהוא בן חורין שנחטף¹⁰ שהרי " .. וכתוב בנימוסי מצרים שאין עבד מולך"^{11 12} והנה הוא מתחייב על כך גם בפני בנימין. מצד אחד יוסף סמוך ובטוח בזכות בנימין שהם חוזרים לבשר ליעקב ש"עוד יוסף חי וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים"¹³ ומצד שני האחים יכולים להיות סמוכים ובטוחים שדבר המכירה לא יודע ליעקב, יכולה להיות תמימות דעים שניתן לפתוח דף חדש במצרים.

באותה הזדמנות ש"לא עמד איש אתו בהתוודע יוסף אל אחיו"¹⁴ יכלו להחליט מה מספרים ליעקב מדוע התעכבה ההודעה שנתיים ומדוע כשכבר באו האחים הוא נתן אותם כמרגלים את הארץ, אסר אותם ולבסוף שחררם למעט את שמעון כדי שיביאו את בנימין. כעת נודע ליוסף שהם הביאו את כותנתו חתוכה וטבולה בדם...¹⁵ אולי סיפרו שיוסף איבד את זכרונם בעקבות הטראומה של חיה שהתנפלה עליו לפני שסוחרים אספו אותו פצוע ומכרוהו למצרים וכשראה את אחיו התחיל זכרונם להתעורר אך רצה לראות את כולם

⁸ בראשית מד, טז

⁹ בראשית מד, לג

¹⁰ ואם יוודע שנמכר על ידם הרי הוא בהגדרת עבד כבר בהיותו בין משפחתו ואין דינו כבן חורין שנחטף

¹¹ רש"י בראשית מא, יב

¹² דבר זה מודגש בדבריו לאחיו לאחר מות יעקב (רש"י, נ, כא) "... עד שלא ירדתם לכאן היו מרגלים עלי שאני עבד, ועל ידיכם נודע שאני בן חורין, ואני הורג אתכם מה הבריות אומרות, כת של בחורים ראה ונשתבח בהם ואמר אחי הם ולבסוף הרג אותם. יש לך אח שהורג את אחיו?" משמע שה"בריות"- המצרים לא ידעו מהמכירה כי אם היו יודעים לא היה קשה להם "יש לך אח שהורג את אחיו?" שהרי במקרה כזה יש לו סיבה די טובה לעשות זאת.. ובזכות אחים אלו, שלהבנת המצרים לא מכרו את יוסף, פסק ה"רינון" עליו שהוא עבד, פסקו אותם לחשושים שהעבירו את גרסת המדינים שמסרו את גרסת המוכרים להם.. שמסרו את סיפור הישמעאלים הקונים מיד האחים.

¹³ בראשית מה, כו

¹⁴ בראשית מה, א

¹⁵ ובספר ויברך יוסף עמוד כ"ז לרה"צ אריה לייב פרידמן זצ"ל אביה של חמותי תליט"א, מביא ש"יוסף לא בא אל יעקב כל השבע עשרה שנה שיעקב חי במצרים, למה ואמאי, מפני שיוסף ידע כשיבוא אל יעקב ישאר עם יעקב לבד ויעקב ישאל אותו איך באת למצרים..." (ומקורו בפסיקתא רבתי פ"ג, י. ו.) דהיינו שיוסף נמנע מלשהות ביחידות עם יעקב כדי לא לחפור מידי בסיפור הכיסוי

ובמיוחד את בנימין אחיו בזמן שהזיכרונות מתעוררים מחדש...
אולי סיפר על החשדות של המצרים כנגד האחים שעלולים היו למנוע מהאחים להתיישב במצרים,
חשדות אותם רצה להפריך והיה בטוח באחיו שיעמדו בקלות במשימות ובכך אמנם יפסיד תשע
שנים אך ירוויח זמן לא מוגבל של שהות במחיצת המשפחה לאחר מכן,
ואולי משהו אחר...